Qabul qilindi: 14-oktabr 2026-yil • Ma’qullandi: 21-oktabr 2026-yil • Nashr qilindi: 31-oktabr 2026-yil

# MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYALARNI RIVOJLANTIRISHNING INNOVATSION PEDAGOGIK METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH

**Pulotov Doniyor Uktam o‘g‘li**

Qashqadaryo Osiyo texnologiyalar universiteti magistiranti

**Annotatsiya.** Mazkur tezisda maktabgacha yoshdagi bolalarda kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantirishning pedagogik asoslari, innovatsion ta’lim metodlarining imkoniyatlari hamda ta’lim-tarbiya jarayonida samarali muloqot muhitini shakllantirish masalalari yoritilgan. Shuningdek, bolalarda o‘z fikrini erkin ifodalash, suhbatdoshni tinglash, savollarga javob berish, jamoaviy faoliyatda ishtirok etish va o‘zaro munosabatlarni shakllantirishga qaratilgan interfaol pedagogik metodlar tahlil qilingan. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida rolli o‘yinlar, muammoli vaziyatlar, dialogik mashqlar, hikoya tuzish va raqamli ta’lim vositalaridan foydalanish asosida kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantirish metodikasini takomillashtirish bo‘yicha takliflar ishlab chiqilgan.

**Kalit so‘zlar:** maktabgacha ta’lim, kommunikativ kompetensiya, nutqiy rivojlanish, innovatsion pedagogika, interfaol metodlar, dialogik muloqot, rolli o‘yinlar, ijtimoiy munosabat, kommunikativ ko‘nikmalar.

## Kirish

Bugungi kunda maktabgacha ta’lim tizimida bolalarni har tomonlama rivojlantirish, ularning intellektual salohiyati, ijtimoiy moslashuvi va kommunikativ qobiliyatlarini shakllantirish ta’lim-tarbiya jarayonining muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, maktabgacha yosh davrida bolaning atrofdagilar bilan muloqotga kirishishi, o‘z fikrini ifodalashi, suhbatdoshini tinglashi va jamoaviy faoliyatda ishtirok etishi uning keyingi ta’lim bosqichlaridagi muvaffaqiyatiga zamin yaratadi.

Kommunikativ kompetensiya bolaning nafaqat so‘z boyligi va nutqiy qobiliyatini, balki ijtimoiy vaziyatlarda to‘g‘ri muloqot o‘rnatish, o‘z fikrini tushunarli bayon qilish, boshqalarning fikrini tinglash va o‘zaro hamkorlik qilish ko‘nikmalarini ham qamrab oladi. Shu sababli maktabgacha ta’lim tashkilotlarida kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantirish jarayonini faqat nutq o‘stirish mashg‘ulotlari bilan cheklab qo‘ymasdan, balki barcha ta’limiy va tarbiyaviy faoliyat turlariga integratsiya qilish zarur.

**Asosiy qism**

Maktabgacha yoshdagi bolalarda kommunikativ kompetensiyalarni shakllantirishda pedagogik muhit, tarbiyachining muloqot madaniyati, oiladagi ijtimoiy munosabatlar va tengdoshlar bilan o‘zaro aloqalar muhim ahamiyatga ega. Bola kundalik faoliyat davomida savol berish, javob qaytarish, o‘z fikrini bildirish, voqealarni hikoya qilish va o‘zaro kelishuvga erishish orqali kommunikativ tajribasini boyitib boradi.

L.S. Vygotskiyning ijtimoiy rivojlanish nazariyasida bolaning psixik rivojlanishida ijtimoiy muhit va kattalar bilan hamkorlik alohida o‘rin tutishi ta’kidlanadi. Ushbu yondashuv maktabgacha ta’lim jarayonida bolalarning o‘zaro muloqoti va hamkorlikdagi faoliyatini tashkil etish muhimligini ko‘rsatadi. J. Brunerning ta’limga oid qarashlarida esa til va ijtimoiy o‘zaro ta’sir bolaning bilimlarni egallashi hamda fikrlash jarayonini rivojlantirishda muhim vosita sifatida qaraladi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantirish quyidagi asosiy yo‘nalishlarni qamrab olishi maqsadga muvofiq:

1. Nutqiy kompetensiya – bolaning so‘z boyligini oshirish, gaplarni grammatik jihatdan to‘g‘ri tuzish, o‘z fikrini izchil va tushunarli ifodalash qobiliyatini rivojlantirish.

2. Ijtimoiy-kommunikativ kompetensiya – tengdoshlari va kattalar bilan muloqot o‘rnatish, jamoaviy faoliyatda ishtirok etish va o‘zaro munosabatlarni shakllantirish.

3. Dialogik kompetensiya – suhbatni boshlash, savol berish, suhbatdoshning fikrini tinglash va suhbatni davom ettirish ko‘nikmalarini rivojlantirish.

4. Emotsional-kommunikativ kompetensiya – o‘z his-tuyg‘ularini ifodalash, boshqalarning hissiy holatini tushunish va muloqotda hurmat tamoyillariga rioya qilish.

Kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantirishda innovatsion pedagogik metodlardan foydalanish alohida ahamiyat kasb etadi. Xususan, quyidagi metodlar samarali pedagogik vosita sifatida taklif etiladi.

“Men boshlayman, sen davom ettir” metodi. Tarbiyachi muayyan voqea yoki hikoyaning boshlanish qismini aytadi, bolalar esa uni mustaqil davom ettiradilar. Ushbu metod bolalarda mustaqil fikrlash, so‘z boyligi, izchil nutq va ijodiy tasavvurni rivojlantirishga xizmat qiladi.

“Rolli muloqot” metodi. Bolalar shifokor, sotuvchi, xaridor, o‘qituvchi yoki boshqa kasb egalari obraziga kirib, turli ijtimoiy vaziyatlarni sahnalashtiradilar. Bu jarayonda ular suhbat boshlash, savol berish, javob qaytarish va muloqot qoidalariga rioya qilishni o‘rganadilar.

“Muammoli vaziyatni hal qilamiz” metodi. Bolalarga kundalik hayotda uchrashi mumkin bo‘lgan muammoli vaziyatlar taqdim etiladi. Masalan, ikki bola bitta o‘yinchoqdan foydalanmoqchi bo‘lganida qanday kelishuvga erishish mumkinligi muhokama qilinadi. Bu metod o‘zaro hurmat, fikr almashish, kelishuv va murosaga kelish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

“Rasm asosida suhbat” metodi. Bolalarga turli voqealar aks etgan rasmlar namoyish etilib, ular asosida savol-javob tashkil qilinadi. Bolalar tasvirlangan hodisalarni izohlaydi, qahramonlarning harakatlarini baholaydi va mustaqil hikoya tuzadi.

“Raqamli hikoyalash” metodi. Audio-vizual materiallar, animatsiyalar va interaktiv taqdimotlar asosida bolalar bilan suhbatlar tashkil etiladi. Bolalar ko‘rgan voqealari haqida fikr bildiradi, qahramonlarga savollar beradi va voqealar rivojini mustaqil davom ettiradi. Bunda raqamli vositalardan yosh xususiyatlariga mos va me’yorlangan tarzda foydalanish lozim.

Yuqoridagi metodlarni tizimli qo‘llash orqali kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantirish jarayonini quyidagi bosqichlarda tashkil etish mumkin:

| Bosqich | Amalga oshiriladigan faoliyat | Kutilayotgan natija |
|---|---|---|
| Diagnostik | Bolalarning muloqot ko‘nikmalarini kuzatish | Mavjud kommunikativ imkoniyatlar aniqlanadi |
| Rivojlantiruvchi | Dialogik mashqlar va rolli o‘yinlarni tashkil etish | Muloqotga kirishish faolligi oshadi |
| Ijodiy-amaliy | Hikoya tuzish va muammoli vaziyatlarni hal qilish | Mustaqil fikr bildirish rivojlanadi |
| Monitoring | Nutqiy va ijtimoiy ko‘nikmalarni kuzatish | Rivojlanish dinamikasi aniqlanadi |

Mazkur yondashuvning muhim jihati shundaki, kommunikativ kompetensiyalar alohida mashg‘ulotlar doirasida emas, balki kun davomida tashkil etiladigan o‘yin, sayr, ijodiy faoliyat, guruhli topshiriqlar va kundalik muloqot jarayonida rivojlantiriladi.

Shuningdek, tarbiyachi tomonidan bolalarga erkin fikr bildirish imkoniyatini yaratish, ularning javoblarini sabr bilan tinglash, noto‘g‘ri javoblar uchun tanqid qilmaslik va har bir bolaning individual rivojlanish xususiyatlarini hisobga olish muhimdir. Ota-onalar bilan hamkorlikni kuchaytirish ham kommunikativ ko‘nikmalarning izchil shakllanishiga yordam beradi.

**Xulosa**

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha yoshdagi bolalarda kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantirish ularning shaxsiy, ijtimoiy va intellektual rivojlanishida muhim o‘rin tutadi. Mazkur jarayonni samarali tashkil etish uchun an’anaviy nutq o‘stirish mashg‘ulotlarini innovatsion pedagogik metodlar, interfaol o‘yinlar, muammoli vaziyatlar va ijodiy topshiriqlar bilan boyitish zarur.

Tadqiqot doirasida taklif etilgan pedagogik yondashuvlar bolalarning o‘z fikrini erkin ifodalash, suhbatdoshini tinglash, jamoada ishlash, o‘zaro kelishuvga erishish va ijtimoiy munosabatlarga kirishish ko‘nikmalarini rivojlantirishga yo‘naltirilgan.

Shu asosda quyidagi takliflarni ilgari surish mumkin:

• maktabgacha ta’lim tashkilotlarida kommunikativ rivojlanishga yo‘naltirilgan interfaol mashg‘ulotlar tizimini kengaytirish;

• tarbiyachilar uchun innovatsion kommunikativ metodlardan foydalanish bo‘yicha metodik tavsiyalar ishlab chiqish;

• rolli va syujetli o‘yinlardan maqsadli foydalanish;

• bolalarning individual nutqiy va ijtimoiy rivojlanishini muntazam kuzatib borish;

• oilaviy muloqot madaniyatini rivojlantirishga qaratilgan ota-onalar bilan hamkorlikni kuchaytirish.

Demak, innovatsion pedagogik metodikani takomillashtirish maktabgacha yoshdagi bolalarning kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirish, ularni ijtimoiy hayotga tayyorlash va keyingi ta’lim bosqichlariga muvaffaqiyatli moslashtirishning muhim pedagogik sharti hisoblanadi.

**Foydalanilgan adabiyotlar**

1. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrdagi 802-son qarori. “Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to‘g‘risida”. https://lex.uz/docs/-5179335

2. Vygotsky, L. S. (1978). Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Cambridge, MA: Harvard University Press.

3. Bruner, J. S. (1983). Child’s Talk: Learning to Use Language. New York: W. W. Norton & Company.

4. Hymes, D. H. (1972). On Communicative Competence. In J. B. Pride & J. Holmes (Eds.), Sociolinguistics. Harmondsworth: Penguin Books.

5. NAEYC. (2020). Developmentally Appropriate Practice Position Statement. National Association for the Education of Young Children. https://www.naeyc.org/resources/position-statements/dap